

17e jaargang

nummer 1

januari 1981

DAAD
EN
GEDACHTE

**orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd**

+++++
+ Bij elke bijzondere handeling +
+ gaat het denken aan het doen +
+ vooraf. Bij het handelen van +
+ klassen of massa's blijkt de +
+ betekenis van het handelen +
+ pas achteraf. Hier gaat de +
+ daad vooraf aan het begrip. +
+++++

Theo Maassen

DAAD EN GEDACHTE

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

Geen vaste abonnementsprijs

De uitgave zal worden bekostigd uit vrijwillige bijdragen

Red. en adm.: Schouw 48-11, Lelystad

Postgiro 307695

HOE EEN REGERING DE ARBEIDERSKLASSE PLUNDERT EN HET BEDRIJFSLEVEN SPEKT

"Wanneer ik achtereenvolgens alle staten bekijk die heden ten dage in bloeiende welstand verkeren, dan zie ik daarin niets anders dan een samenzwering van de rijken, die onder de dekmantel en het voorwendsel van het staatsbelang alleen maar op hun eigen voordeel uit zijn. Zij verzinnen alle mogelijke manieren en alle mogelijke soorten van kunstgrepen, in de eerste plaats opdat zij niet bevreesd behoeven te wesen datgene te verliezen wat zij op kwalijke wijze vergaard hebben, in de tweede plaats om zo voordelig mogelijk over de arbeid van alle armen te beschikken en deze ten eigen bate te benutten. Deze aanslagen, die de rijken in naam van het geheel, dus ook in naam van de armen, beramen en uitvoeren, worden dan tot wet verheven."

THOMAS MOORE, UTOPIA" (1516)

"De burgerlijke staatsmacht is ingesteld tot verdediging van de rijken tegen de armen, tot verdediging van hen die eigendom bezitten tegen hen die bezitloos zijn."

ADAM SMITH, "WEALTH OF NATIONS" (1776)

Sedert zich een aantal eeuwen geleden, te beginnen in Engeland, de allereerste omtrekken van de burgerlijke maatschappij aftekenden, heeft deze samenleving weliswaar vele veranderingen ondergaan maar haar wezenlijk karakter niettemin behouden. Hetzelfde geldt uiteraard voor de burgerlijke staat, als zijnde de vorm waarin deze samenleving existeert. Het is de functie van deze staat de klassenverhoudingen te bestendigen die met de burgerlijke maatschappij gegeven zijn en er de basis van vormen. De regering van deze staat is een kommittee dat de gemeenschappelijke zaken van de gehele heersende burgerlijke klasse behartigt.

Of de een of andere willekeurige regering zich daarvan bewust is dan

wel er omtrent eigen taak en streven gans andere voorstellingen op nahoudt verandert in het geheel niets aan dit feit. Op de regeringsdaden zijn noch de persoonlijke opvattingen van de desbetreffende ministers van wezenlijke invloed, noch de idealen van de regeringspartijen. Niet zonder reden wordt de "politiek" - die zij bedrijven - de "kunst van het mogelijke" genoemd. Doch wat mogelijk IS hangt niet van politieke krachten af maar van maatschappelijke. Niet de politiek bepaalt het aanzien van de samenleving maar de samenleving bepaalt het aanzien van de politiek. Achter de politieke schijn verbergt zich de maatschappelijke werkelijkheid.

Maakt in dat licht bezien de "politieke kleur" van een regering voor de gang van zaken enig verschil van betekenis uit? Hoewel het antwoord op die vraag in het bovenstaande reeds min of meer ligt opgesloten willen wij haar niettemin bestuderen aan de hand van de praktijk. En dan niet de praktijk van een kabinet dat als "rechts" of "konservatief" wordt gekwalificeerd - gelijk dat waarvan hier de heer Van Agt of in Groot-Brittannië mevrouw Thatcher de premier is - maar de praktijk van een regering, waarvoor een partij die zich "socialistisch" noemt het gros der ministers kon leveren. Voor ons doel immers is het weinig zinvol het beleid te onderzoeken van hen die de bestaande orde door dik en dun verdedigen en openlijk verklaren het kapitalisme als de enig zaligmakende wijze van voortbrenging te beschouwen. Wij moeten diegenen op de vingers zien die hetzij zelf geloven, hetzij ons willen doen geloven dat zij naar andere sociale verhoudingen streven dan de bestaande. Niet naar Den Haag of naar Londen richten we onze blik derhalve, maar naar Bonn.

In de periode 1970-1980 heeft de Duitse Bondsrepubliek een koalitie-regering van sociaaldemokraten (SPD) en liberalen (FDP) die samen een meerderheid in de Bondsdag vormen. Van deze twee regeringspartners is de SPD verreweg de grootste. De bondskanselier 1) behoort ertoe en voorts een aanzienlijk aantal ministers, die uitgerekend die portefeuilles beheren die van betekenis zijn voor het financiële en sociaal-ekonomische beleid.

In genoemd tijdvak zijn de overheidsuitgaven in de bondsrepubliek, die in 1970 DM 264,1 miljard bedroegen, gestegen tot DM 617,0 miljard in 1978 2). Van deze stijgende overheidsuitgaven echter vormen die welke van belang zijn voor de reproductie van de arbeidskracht (ontspanning, sport, rekreatie, enz.) een steeds geringer deel. Een steeds groter deel van de overheidsuitgaven is er op gericht de produktiekosten te verminderen en de bedrijfswinsten te vergroten. Via de staatskas is aan de Duitse ondernemer op diverse wijzen steun verleend. Wij vermelden:

- een regeringsbesluit van september 1974 waarbij een bedrag van 0,95 miljard DM beschikbaar werd gesteld ter handhaving van de werkgelegenheid 3);
- een regeringsbesluit van december 1974 waarbij voor de uitbreiding van de werkgelegenheid en 't bevorderen van een evenwichtige ekonomische groei 1,73 miljard DM werd uitgetrokken en waarbij 7 miljard DM bestemd werd voor tegemoetkomingen bij investeringen;
- een regeringsbesluit van augustus 1975 waarbij in totaal 5,8 miljard DM werd uitgetrokken voor uitbreiding van de investeringen, voornamelijk in de bouwnijverheid.

De beschikbaarstelling van deze enorme bedragen heeft de hoge werkloosheid in W.-Duitsland niet in het minst doen afnemen. Integendeel! Door dit soort overheidssteun is het Duitse ondernemersdom in staat geweest om a) in toenemende mate kapitaal in het buitenland te beleggen en b) in ei-

gen land rationalisering en modernisering door te voeren. Het één zowel als het ander heeft tot verder verlies van arbeidsplaatsen geleid. Desondanks is de bondsregering met dit soort financiële steun aan het bedrijfsleven doorgegaan:

- in maart 1977 stelde de bondsregering een meerjarenplan voor investeringen vast, waarvan de kosten 16 miljard DM bedroegen;
- in juni 1978 werd een aanvullende begroting vastgesteld, hoofdzakelijk bestemd voor steun aan de mijnbouw tot een bedrag van 0,9 miljard DM en voor de financiering van premies of belastingverminderingen ingeval van energiebesparende investeringen tot een totaalbedrag van 4,35 miljard DM.

In schril contrast met deze vrijgevigheid ten opzichte van het ondernemersdom staat de zuinigheid die op ander gebied wordt betracht. Beperking van de uitgaven is daar het parool 4). De gevolgen daarvan zijn in de eerste plaats zichtbaar voor wat betreft de sociale zekerheid.

Door de stijgende werkloosheid waren de voor uitkeringen beschikbare reserves - die in 1969 nog 6,3 miljard DM hadden bedragen - tegen het midden van 1975 vrijwel geheel weggeslonken. Sindsdien heeft de overheid de tekorten moeten dekken. Haar streven ook voor de desbetreffende posten het snoeimes te hanteren zal, bij de verwachte stijging van het werklozencijfer tot drie miljoen of tot lagere uitkeringen voeren of tot beperking van het aantal voor uitkering in aanmerking komende personen. Van zowel het een als het ander zijn de voorboden zichtbaar.

De uitkering aan arbeiders die cursussen volgen voor betere vakbekwaamheid of omscholing werd in het begin van 1976 verlaagd. Voor sommige (technische) beroepen werd vastgesteld dat de bewuste uitkering slechts op deze voorwaarde zou worden verstrekt, dat de arbeider in kwestie zich bereid zou verklaren om na de (om)scholing werk te aanvaarden waar dan ook in heel de bondsrepubliek. Dezelfde wet bepaalde ook dat in tegenstelling tot de dusver geldende praktijk, werklozen banen moesten aksepteren waarin ze andere werkzaamheden dienden te verrichten dan voorheen, minder loon ontvingen en van huis naar werk een langere afstand moesten overbruggen. Tegelijkertijd werd een regeling van kracht volgens welke bedrijven werklozen o p p r o e f in dienst konden nemen. Gedurende de proeftijd zouden de betrokken werknemers door de overheid worden betaald. De ondernemer zou op zijn gemak kunnen nagaan wat voor vlees hij in de kuip had gekregen en uit deze gang van zaken vloeiende voor hem geen enkele verplichting voort.

Niet alleen de werkloze, maar ook de gepensioneerde arbeiders werden het slachtoffer van de bezuinigingspolitiek. In februari 1977 besloot de bondsregering dat de eerstvolgende aanpassing van de pensioenen aan 't gestegen prijspeil op 1 januari 1979 zou geschieden, een half jaar later dan in het vooruitzicht was gesteld. Bovendien zouden voortaan de pensioenverhogingen niet meer gelijke tred houden met de *bruto*-, maar met de *netto*-loonsverhogingen. De regering sloeg daarmee twee vliegen in één klap: ze bespaarde de halve kosten van de eerstvolgende pensioenaanpassing en ze zorgde voor een drastische beperking ervan, aangezien de netto-loonsverhogingen, tengevolge van allerlei aftrekposten, steeds sterker bij de bruto-loonsverhogingen gingen afsteken.

In maart 1978 volgde nog een verdere aanval op degenen die voor het productieproces niet meer van betekenis waren en die, juist doordat ze er niet meer bij betrokken waren, geen enkel middel van verweer bezaten. De pensioenverhoging werd voor 1979 op 4,5% vastgesteld, voor de beide daarop-

volgende jaren op 4%. Daar de kosten van het levensonderhoud met een groter percentage stegen, kwam dat alles neer op een aanzienlijke verlaging van het levenspeil der gepensioneerden.

Ook de ziektenkostenverzekering moest het ontgelden. In 1972 nam de bondsdag de *Ziekenhuisfinancieringswet* aan. Die wet bepaalde, dat de exploitatiekosten van de ziekenhuizen voortaan gedekt moesten worden uit de betalingen van de ziekenfondsen en dat de staat voortaan geen tekorten meer voor zijn rekening zou nemen. De overheid zou nog wel de middelen verschaffen voor de uitbreiding van het aantal bedden, maar dan op veel bescheidener schaal dan was voorzien.

In september 1975 kondigde de bondsregering grootscheepse bezuinigingen in de gezondheidssector aan. Ze bedroegen voor 1977 circa 160 miljoen DM, voor 1978 circa 225 miljoen DM en voor 1979 circa 347 miljoen DM. Bovendien werd in februari 1977 een wetsontwerp ingediend, dat ertoe strekte de uitgaven van de ziekenfondsen voor medicijnen aan banden te leggen.

Dat alles komt erop neer, dat het er in de bondsrepubliek niet gemakkelijker op is geworden om herstel van gezondheid te verkrijgen wanneer deze in of door het arbeidsproces op een of andere wijze heeft geleden. Aan het herstel daarvan is niet meer zo veel gelegen bij de huidige stand van de werkloosheid. De *reserve-armee* van werklozen staat er borg voor, dat in een eventueel door ziekte ontstaan tekort aan arbeidskracht gemakkelijk genoeg kan worden voorzien.

Aanslagen op het arbeidersinkomen.

Tussen 1970 en 1980 heeft de bondsregering in toenemende mate de belastingdruk voor de arbeiders verzaard. Tegelijkertijd heeft zij voor de ondernemersklasse voortdurend meer belastingfaciliteiten geschapen. Dat betekent dat van de door de overheid ten behoeve van het bedrijfsleven verstrekte bedragen een steeds groter deel afkomstig is uit de zakken van de loontrekkenden. In de vorm van investeringspremies en andere tegemoetkomingen keert, via de belastingheffing, een stijgend percentage van het loon weer terug in de ondernemingen. Zowel voor deze ondernemingen als voor de arbeiders is het effect daarvan gelijk aan dat van een loonsverlaging.

In 1969 vormde de opbrengst van de loonbelasting 18,6% van de totale belastingopbrengst. In 1974 was dat 30%. Daarna onderging het percentage een geringe daling tot 28,8% in 1978. Deze ontwikkeling voltrok zich zonder enige wijziging van de belastingwetten. Door de bij de belastingheffing toegepaste *progressie* (hoe hoger het loon, hoe hoger het tarief) nam de belastingopbrengst toe, telkens wanneer op de lonen inflatiecorrecties werden toegepast. Die toename was groter dan de reële loonstijging.

Dat de bondsregering in maart 1977 en in juli 1978 enkele geringe verlagingen van de loon- en inkomstenbelasting doorvoerde betekende geenszins een positieverbetering van de loontrekkers. Door de verhoging van een aantal indirecte belastingen ging hun positie verder achteruit. Het betrof:

- een verhoging van de tabaksaccijns met 18% en een verhoging van de accijns op gedistilleerd met 20% per 1 januari 1977 (verwachte meeropbrengst 1,3 miljard DM per jaar);
- een verhoging van het BTW-tarief per 1 januari 1978 en een tweede verhoging van het BTW-tarief per 1 juli 1979. Ondernemingen en firma's werden hierdoor niet getroffen, daar zij de BTW mogen doorberekenen. Ondanks de zojuist genoemde belastingverlagingen werden alleen al door de wijzigingen van het BTW-tarief aanzienlijk hogere

belastingopbrengsten verwacht: 5,4 miljard DM in 1978; 6,5 miljard in 1979 en 7,7 miljard in 1980.

Voordelen voor het ondernemersdom.

Terwijl de belastingschroef voor de arbeidersklasse op die wijze werd aangedraaid werd de belastingdruk voor de ondernemersklasse aanmerkelijk verlicht:

- in april 1976 werd de mogelijkheid geschapen om verliezen tot een hoogte van 5 miljoen DM af te trekken van de winst van het voorafgaande jaar, waardoor dan teruggave van betaalde winstbelasting zou kunnen worden verkregen;
- in juni 1976 kwam een belastinghervorming tot stand die een einde maakte aan de mogelijkheid om tweemaal belasting te heffen van dividenden door ze de ene keer als ondernemingswinst te beschouwen, de andere keer als inkomsten van de aandeelhouder;
- in maart 1977 besloot de bondsregering tot vermindering van de vermogensbelasting en van de bedrijfsbelasting (geschat belastingverlies: 2 miljard DM in 1978; 2,3 miljard in 1979 en 1,8 miljard in 1980;
- in september 1977 stelde de bondsregering voor de afschrijvingsmogelijkheden (voor ondernemingen) te verruimen;
- in november 1978 werden diverse belastingverlichtingen voor ondernemers afgekondigd, onder meer een verlaging van de bedrijfsbelasting.

Het gevolg van al deze maatregelen is geweest dat het van ondernemingen en ondernemers afkomstige belastingaandeel daalde beneden het niveau van de jaren '60. In 1969 bedroeg het nog 22,6% van de totale belastingopbrengst, in 1974 bedroeg het niet meer dan 18,9%.

Drastische verlaging van het levenspeil.

In de afgelopen tien jaar is het levenspeil van de arbeiders in de bondsrepubliek drastisch verslechterd. Niet slechts door de toegenomen belastingdruk maar ook een gestage verhoging van de sociale premies. De premie voor de werkloosheidsverzekering bedroeg in 1971 1,3% van het brutoinkomen. Zij werd in januari '72 tot 1,7% verhoogd, in januari '75 tot 2% en in januari '76 tot 3%. Hetzelfde geldt voor de ziekenfondspremie en de pensioenpremie. De ziekenfondspremie steeg in '77 tot 11,6% van het brutoloon en in hetzelfde jaar steeg de pensioenpremie tot 18%.

In 1968 vloeide van het bruto-inkomen van de arbeider gemiddeld 45,8% in de staatskas. In 1972 was dat 50,8% en naar schatting moet het in 1978 ruim 60% zijn geweest. Zijn netto-inkomen bezat voortdurend minder koopkracht als gevolg van de inflatie en de daarmee gepaard gaande prijsverhogingen, die vooral in de publieke sektor - gas, water, elektriciteit, post en alle openbaar vervoer - boven het gemiddelde lagen. Van deze prijsverhogingen voor overheidsdiensten ondervonden echter juist de ondernemers maar weinig nadeel. Voor hen golden bij de verzending van postpakketten, bij railvervoer, stroomlevering, telefoonverkeer e.d. speciale tarieven.

Minder kansen voor de arbeidersjeugd.

Bij alle nadelige gevolgen die het sociaal-ekonomische en financiële beleid van de bondsregering voor de westduitse arbeidersklasse heeft voegen zich ook nog de nadelige gevolgen van haar onderwijspolitiek. De uitwerking daarvan is deze, dat de ontwikkelingsmogelijkheden voor de arbeiders-

dersjeugd voortdurend kleiner worden. Doordat minder geld beschikbaar komt voor de desbetreffende opleidingen is bijvoorbeeld voor die categorieën waaruit voorheen het zogenaamde "witte boorden-proletariaat" gerekruteerd werd de kans op een kantoorbaantje sterk verminderd. Ook in dit opzicht sluit het overheidsbeleid nauwkeurig aan op de behoeften van het bedrijfsleven. De mechanisatie van de kantoorarbeid heeft de vraag naar speciaal geschoold kantoorpersoneel in belangrijke mate doen afnemen.

Aanslagen op het overheidspersoneel.

De bondsregering treft niet alleen maatregelen waarvan de arbeiders *in het algemeen* de wrange vruchten plukken, zij voert bovendien als werkgeefster een politiek die direkt tegen haar eigen personeel is gericht. Enerzijds omdat zij er naar streeft de onproduktieve (d.w.z. géén meerwaardende producerende) arbeid zoveel mogelijk te beperken en anderzijds omdat ze de middelen wil vrijmaken voor haar krachtige financiële steun aan het bedrijfsleven, is zij er op uit het personeelsbestand in de publieke sektor drastisch te beperken, iets wat zij onder meer bereikt door vergaande rationalisatie. In eerste instantie is daarvan sprake geweest bij de posterijen en bij de spoorwegen. Van 1974 tot en met 1977 is het spoorwegpersoneel met 75.000 man ingekrompen; een verdere inkrimping met 45 tot 65.000 man staat op het programma. Bij de posterijen werden in dezelfde periode 31.000 arbeidsplaatsen weggerationaliseerd 5) en ook hier is het einde van deze ontwikkeling nog niet in zicht. De afbraak van 't onderwijs heeft geleid tot een vermindering van het aantal onderwijzers; zodra in de regeringsbureau's de moderne administratietechnieken ruimschoots zullen zijn ingevoerd staat er vanzelfsprekend een nog grotere golf van ontslagen voor de deur.

De inkrimping van het overheidspersoneel heeft tot gevolg gehad dat het aandeel van de personeelsuitgaven in het totaal van de overheidsbestedingen is gedaald. Maar nog niet genoeg om het bedrijfsleven zó te kunnen subsidiëren als de regering voor noodzakelijk en gewenst houdt. Daarom heeft het resterende overheidspersoneel voortdurend loonsverlagingen moeten slikken. Daarenboven worden nog reorganisatieplannen ontwikkeld die al evenzeer een vermindering van de personeelsuitgaven moeten bewerkstelligen.

Konsequenties en konklusies.

Niemand in de bondsrepubliek verstoort de illusies omtrent het zogenaamde "neutrale" karakter van de burgerlijke staat zó grondig als de sociaaldemokratisch-liberale koalitieregering van de SPD-er Helmut Schmidt. Doordat zij met haar industriepolitiek de technische vernieuwing van de ondernemingen stimuleert en doordat zij voortdurend meer mogelijkheden vernietigt voor het ontstaan van geprivilegieerde arbeidersgroepen, doordat zij de onproduktieve arbeid beperkt en de mobiliteit van de arbeidersklasse vergroot, doordat zij de winstmogelijkheden der bedrijven uitbreidt ten koste van de proletarische massa, doet zij precies datgene waaraan het kapitaal in de gegeven omstandigheden behoefte heeft.

Onder de regering van Helmut Schmidt is de staat 't belangrijkste instrument geworden met behulp waarvan de produktiekosten en bovenal de kosten van de arbeidskracht zo laag mogelijk kunnen worden gehouden. Daarmee heeft de regering-Schmidt op krasse wijze aangetoond, hoezeer die kritici van de burgerlijke staat het bij het rechte eind hadden, die hem reeds ten tijde van zijn ontstaan als "een samenzwering van de bezitters tegen de

bezitlozen" karakteriseerden. De politieke kleur van de regering-Schmidt heeft aan de juistheid van hun analyse niet de minste afbreuk gedaan.

- 1) Aanvankelijk Willy Brandt, sedert 16 mei 1974 Helmut Schmidt.
- 2) Gegevens over '79 en '80 staan nog niet tot onze beschikking.
- 3) Handhaving van de werkgelegenheid wordt doorgaans beschouwd als iets dat allereerst van belang zou zijn door de arbeidersklasse. Daarbij wordt dan over het hoofd gezien of verzwegen, dat werkgelegenheid in de kapitalistische maatschappij niets anders is dan de gelegenheid tot meerwaardeproductie. Een maatregel als de hiergenoemde komt erop neer dat overheidsgelden worden gebruikt om een deel van de kosten van die meerwaardeproductie te dekken, d.w.z. de meerwaardeproductie goedkoper te maken, derhalve de meerwaarde te vergroten. Het belang van de arbeiders heeft er niets mee te maken; het aantal arbeidsplaatsen wordt er niet door beïnvloedt.
- 4) Het gaat om een beperking, niettegenstaande het feit dat sommige uitgaven zijn gestegen. Ze zijn minder gestegen dan vroeger, verminderd in verhouding tot het totaal van de uitgaven.
- 5) Handhaving van de werkgelegenheid mag dan wel 't parool zijn, het geldt kennelijk alléén voor produktieve arbeid.

=====

TEKSTEN VAN PANNEKOEK HERDRUKT

We zijn er wel wat laat mee, maar willen niettemin alsnog uw aandacht vestigen op drie polemieken van Anton Pannekoek tegen de burgerlijke natuurwetenschappen. Zij werden vorig jaar door de Groep Radencommunisme uit Beverwijk integraal herdrukt. Het zijn "Darwinisme en Marxisme", "Dietzgen's werk" en "Twee natuuronderzoekers in maatschappelijk-geestelijke strijd", een stuk waarin Pannekoek de grondslagen onderzoekt van het denken van J.P. Lotsky en Dr. Ph. Kohnstamm. In een verantwoording vooraf schrijft de Groep juist deze teksten als bijdrage aan de discussie tussen Nederlandse radencommunisten te hebben uitgekozen, omdat Pannekoek's kritiek op de burgerlijke wetenschappelijke ideologie een kritiek is op "de meest algemene uitdrukking van de burgerlijke ideologie". Bovendien is Pannekoek's kritiek een aanval op het oude burgerlijke denken dat werd gekenmerkt door mechanische en deterministische visies en op het nieuwe denken dat die zogenaamde rationalistische ideeën verving of aanvulde met een mystiek materialisme, waarin opeens bovennatuurlijke machten een plaats kregen. Voor f 4,75 kunt u de teksten bestellen bij de Groep Radencommunisme, Baanstraat 15 in Beverwijk, tel. 02510-20783. Warm aanbevolen.

=====

B I J D E D O O D V A N J O H N L E N N O N

Het is allerminst vanzelfsprekend - en het behoeft dus enige toelichting - dat we in een blad als "Daad en Gedachte", gewijd aan de problemen van de zelfstandige arbeidersstrijd, aandacht besteden aan de op 8 december j.l. in New York vermoorde musicus en tekstdichter John Lennon. Immers, voor de fundamentele tegenstelling tussen loonarbeid en kapitaal heeft hij voor zover ons bekend nooit enige belangstelling getoond; van enige betrokkenheid bij de daaruit voortspruitende sociale conflicten heeft hij nimmer iets doen blijken. Voor zover hij, anders dan door zijn muzikale en literaire prestaties, de publieke aandacht trok, was dat 't gevolg van een optreden dat zich bepaald niet onderscheidde door solidariteit met, of begrip voor de werkende klasse. Dat we niettemin, nu hij niet meer tot de levenden behoort, iets over hem willen opmerken, spruit dan ook niet voort uit een - niet bestaande - betekenis voor de dingen die ons interesseren, maar veeleer uit datgene wat bij zijn dood over hem is geschreven.

Indien er door dat geschrijf iets wordt bewezen, dan is het wel het bestaan van een John Lennon-legende. Dat zou ons natuurlijk onverschillig kunnen laten, ware het niet dat volgens deze de held ervan beschouwd dient te worden als "de intellectuele voorman van de popgroep die... de aanstichter werd van de maatschappelijke veranderingen in de jaren '60, waarvan de uitlopers reiken tot Provo in Amsterdam, de Vietnamdemonstraties over de hele wereld en de Parijse meirevolutie van 1968". We citeren deze woorden uit een artikel in "Het Parool" waarin dit alles weliswaar "overdreven" wordt genoemd, maar waarin desondanks de Beatles als "gangmaker" van "drastische vernieuwingen" worden gekarakteriseerd. De werkelijkheid ziet er wel anders uit dan men op grond van dit alles zou geloven.

John Lennon, die - in tegenstelling tot wat weer een ander verhaaltje wil - *niet* in een arbeidersgezin werd geboren, heeft van zichzelf verklaard, dat hij gedurende een zekere periode een "*instinktieve socialist*" was. Wij hebben er geen idee van wat men daaronder moet verstaan, noch op welke periode van zijn leven hij kan hebben gedoeld. In ieder geval achten wij op John Lennon een heel andere karakteristiek van toepassing. Een man die samen met zijn echtgenote zeven dagen lang in een suite van 't Amsterdamse Hilton Hotel verblijft, die meer dan f 1.000 per dag kost, een man die met een gezin van drie personen een appartement van dertig kamers bewoont in het duurste flatgebouw van New York, zo'n man beschouwen wij als een *patser*. Als van dezelfde man wordt beweerd, dat hij zich keerde tegen de ongelijkheid in de wereld (of tegen oorlogen, die altijd uit die ongelijkheid voortspruiten en haar in stand pogen te houden dan wel trachten haar te bevorderen), dan voelen we zowel een neiging tot kotsen als tot schateren!

Enkele weken voor zijn dood werd Lennon geïnterviewd door het Amerikaanse blad "*Playboy*". In dat interview heeft hij verklaard dat de Beatles van het geld dat zij nog steeds met hun platen verdienen een tiende deel weggeven. Wij vinden dat niet de uitspraak van een sociaal bewogene, maar de patserachtige verklaring van een filantroop à la Rockefeller. Waar het Lennon-kapitaal volgens insiders ongeveer een half miljard bedraagt, komt het er op neer, dat de man die tekst en muziek schreef van een lied dat "Working class hero" ("Held van de arbeidende klasse") heet en die in New York "een zo gewoon mogelijk leven probeerde te leiden" ("Het Parool" van

13 december j.l.), daarvoor de beschikking had over zo'n slordige 450 miljoen! Zou het hier per ongeluk niet het Lennon- maar het Beatles-kapitaal betreffen, dan zou hij nog altijd op zijn minst over ruim 112 miljoen beschikken.

Dat de Beatles de gangmakers zouden zijn geweest van drastische maatschappelijke veranderingen is niet meer of minder dan een sprookje. Veranderingen in de samenleving en eerst recht sociale veranderingen van wezenlijke betekenis, zijn het direkte dan wel indirekte gevolg van klassebotsingen, van een strijd derhalve die noch door de Beatles in het algemeen, noch door John Lennon in het bijzonder werd gevoerd, die door hen ook niet kón worden gevoerd en waarmee zij nimmer iets te maken hadden. Zelfs als het waar zou zijn - wat wij betwisten - dat demonstraties tegen de oorlog in Vietnam of het optreden van Provo hier te lande, beschouwd moeten worden als een echo van het optreden van hun popgroep (de bewering is eigenlijk te gek om haar serieus te nemen), dan blijft het nóg een feit dat er tussen handel en wandel van het bewuste viertal muzikanten en de klassestrijd van de arbeiders geen enkel verband bestaat. Want ook de Vietnamdemonstraties of Provo hebben met deze klassestrijd niets te maken.

Wat de gebeurtenissen van mei en juni 1968 in Frankrijk betreft: wie die als *Parijse* gebeurtenissen opvat ziet volledig over het hoofd, dat het brandpunt destijds *niet* in de Franse hoofdstad en eerst recht niet in het Parijse studentenkwartier lag. Niet de jongelui die op de Parijse boulevards auto's omverwierpen en in brand staken hebben destijds de in Frankrijk bestaande orde bedreigd, maar de ruim negen miljoen stakende arbeiders die de bedrijven bezet hielden. Onder die arbeiders zijn er vast heel wat geweest die de Beatlemuziek bewonderden of het kapsel van het beroemde viertal. Maar hun massale aktie kan daarmee niet worden verklaard. Volgens bijbelse overlevering stortten de muren van Jericho in toen de Joden er omheen trokken en op de bazuin bliezen. De vesting van 't kapitalisme is een tikkeltje steviger. Daarin is zelfs nog geen bres geslagen toen er door miljoenen "All you need is love" werd gezongen.

Betekent dit alles, dat er geen verband zou bestaan tussen de muziek van een bepaalde tijd en de samenleving van dit moment? Natuurlijk is dat verband er wél, zo goed als het er is voor de dichtkunst of de schilderkunst. Maar het is niet zo, dat al deze kunstvormen richting geven aan de maatschappij, het is omgekeerd de maatschappij die de richting van alle kunst bepaalt. Verschijnselen als het Griekse drama, de schilderijen van Rembrandt, de gedichten van Vondel, de pianoconcerten van Beethoven, de menuet en de wals, de jazz en de Charleston, de blues en de rock zijn onder bepaalde maatschappelijke verhoudingen en onder bepaalde historische omstandigheden ontstaan, maar noch die verhoudingen, noch die omstandigheden zijn daardoor teweeggebracht. En zelfs indien de "boodschappen" die John Lennon zo af en toe tot de wereld richtte van meer werkelijkheidszin hadden getuigd en zelfs wanneer ze geloofwaardiger waren geweest, dan nog zou de wereld er geen boodschap aan hebben gehad.

=====

C O N C E R N S E N C O M B I N E S I N E N G E L A N D

Inleiding

Een enkele keer duikt in de Nederlandse pers de naam op van 't Engelse bedrijf Lucas Aerospace. Het is eigenaardig, dat de belangstelling zo gering is geweest voor wat zich daar de afgelopen vijf jaar heeft afgespeeld in een strijd die begon als een gevecht voor behoud van werkgelegenheid en die voorlopig is blijven steken in geharrewar tussen aan de ene kant de arbeiders en aan de andere kant de directie, 't vakbondswezen, het Ministerie van Industrie en de technische hogeschool van noord-oost Londen.

De gebeurtenissen bij Lucas Aerospace lijken vooral in vakbondskringen in Nederland nogal geïdealiseerd te worden tot *het* antwoord op dreigend massaontslag bij een multinationale onderneming. De betekenis van het bij Lucas Aerospace begonnen gevecht blijkt echter meer te liggen in de vragen die het oproept. En de hamvraag is dan: waarin is de kracht van arbeiders gelegen als zij zich moeten weren tegen een multinational? Een multinational is méér dan een plaatselijk kapitalistisch bedrijf, dat een doorzichtige slimmigheid toont in het onderdrukken van 'zijn' arbeiders. Een multinational heeft zijn macht en de risico's van macht gespreid over activiteiten in veel landen. Het is een internationaal netwerk van mogelijkheden om zeer uiteenlopende vormen van arbeidersverzet onschadelijk te maken.

Vooralsnog staat de multinational meestal symbool voor pure macht en lijkt het tegenwerk van arbeiders alleen maar een kwestie van vallen en opstaan.

Het bedrijf.

Lucas Aerospace is een dochter van *Lucas Industries Ltd*, een multinationale onderneming in de elektrotechnische industrie, die actief is op het terrein van de ruimtevaart, vliegtuigbouw en automatisering. De grondslag voor het bedrijf werd in 1877 gelegd. Er werken bij het concern nu zo'n 80.000 mensen, 't heeft een jaarlijkse omzet van bijna anderhalf miljard gulden en kapitaal ter waarde van een half miljard gulden geïnvesteerd. Het concern heeft voor sommige produkten bijna, voor andere een heel monopolie, zowel in Engeland als in Europa. Dat is echter geen garantie gebleken tegen de crisisverschijnselen die zich ook in andere bedrijfstakken voordoen, vooral in die branche, die slechts enkele grote bedrijven telt. Sinds 1972 is de levensstandaard van de arbeiders bij Lucas Industries achteruit gegaan. Daarnaast zijn tot 1974 op grote schaal mensen ontslagen en worden er voortdurend nieuwe pogingen ondernomen om fabrieken in Engeland te sluiten om ze daarna - maar niet altijd - over te plaatsen naar het Europese vasteland (vooral naar Frankrijk) en naar de Verenigde Staten.

Lucas Aerospace is Europa's grootste onderneming voor het ontwikkelen en produceren van vliegtuigen en bijbehorende apparatuur zoals radarsystemen voor controletorens op vliegvelden. Sinds 1926 is Lucas, toen het Rotax overnam, op het gebied van de vliegtuigbouw en -uitrusting actief geweest. Nog vóór de tweede wereldoorlog werd een soortgelijk bedrijf als Rotax opgezet, Lucas Gas Turbine Ltd, om 't brandstofsysteem en de verbrandingskamer van de Whittle gasturbine-motor verder te ontwikkelen en te produceren. Hieruit ontstond een nauwe samenwerking met Rolls Royce, die van-

daag de dag nog voortduurt.

In 't begin van de jaren zestig begon het vroegere Rotax-bedrijf last te krijgen van drie Britse concurrenten (Plessey, English Electric en AFI). Het zijn de bezuinigingen in het defensie-budget geweest - een maatregel van de regering van Harold Wilson in 1965 - die Rotax in staat hebben gesteld zijn concurrenten gedeeltelijk over te nemen en zodoende uit te groeien tot het machtigste bedrijf in Engeland op het gebied van elektronische vliegtuigapparatuur, met name vliegkontrole- en aandrijvingssystemen. Door die overname verwierf Lucas tevens 40% van de aandelen in het Franse bedrijf Auxilec en verder een belang in 't Duitse bedrijf PLU naast Bosch en Pierburg. Door deze uitstapjes over de grens is Lucas Aerospace het enige bedrijf ter wereld geworden dat, in één organisatie, het hele scala kan produceren van "aircraft electrical generating systems and switchgear, engine starting, flying control, fuel management, thrust reverse and combustion systems, instrument lighting and cockpit transparencies" 1). De belangrijkste projecten waaraan Lucas Aerospace deelnam zijn de Concorde, de RB.211, de TU144 supersonic airliner, de Lockheed Tristar, de A-300B Airbus, het Europese MRCA-gevechtsvliegtuig en de Engels-Franse Jaguar 2).

De Britse overheid mag zogenaamd op defensie-uitgaven hebben bezuinigd, zij heeft de reorganisaties en overnames financieel gesteund. Aan het eind van de jaren zestig stelde de Labour-regering geld beschikbaar voor 't opstoken van een "*verzengend vuur van technologische verandering*", met welke slagzin een dergelijke campagne werd gevoerd. Allereerst brandde dit vuur tienduizenden arbeidsplaatsen plat, waardoor de goede temperatuur ontstond voor het opvoeren van de winsten. Bij Lucas Aerospace gingen na de overnames 5.000 van de 18.000 arbeidsplaatsen verloren. Hoewel voor dit bedrijf driekwart van alle orders van de staat komt en ongeveer de helft van alle produktie bij Lucas Aerospace bestemd is voor militaire doeleinden, hebben de direktie en de overheid elke suggestie dat het bedrijf beter genationaliseerd kon worden, afgewezen. De vliegtuigindustrie en alle produktie voor de oorlogsvoering of de bewapeningswedloop is immers geen verliesgevende zaak, zoals de Britse auto-industrie of de mijnbouw. Bovendien heeft de Britse regering, uit het oogpunt van de winstmogelijkheden, er helemaal geen belang bij te investeren in de woningbouw, de gezondheidszorg of andere voor de arbeiders nuttige zaken.

Het ontstaan van de Combine.

Van de groep bedrijven die opereren onder de naam Lucas Aerospace is het grootste bedrijf gevestigd in het zeer Engelse stadje Burnley, op zo'n 50 km ten noorden van Manchester. De hele bevolking is direkt of indirekt afhankelijk van de fabriek. Na de rationalisaties en de massale ontslagen aan het begin van de jaren zeventig is het iedereen wel duidelijk geworden dat ontslagen arbeiders in de stad en in de verre omgeving geen ander werk

-
- 1) We hebben afgezien van de vertaling van deze technische apparatuur, omdat er deels waarschijnlijk niet eens Nederlandse woorden voor bestaan. 't Gaat in elk geval om apparatuur, dat met het vliegwezen in de meest uitgebreide zin te maken heeft.
 - 2) Het zal de lezer duidelijk zijn, dat hier diverse soorten van vliegtuigen worden bedoeld.

zullen vinden.

De vakbonden hebben geen antwoord gevonden op de massale ontslagen. In Engeland zijn de arbeiders, ook in grote bedrijven met vestigingen over het hele land, nog steeds per beroepsgroep georganiseerd. Al die aparte vakbonden en vakbondjes staan op hun exclusieve rechten van onderhandeling en dergelijke en proberen hun 'autonomie' en 'zelfstandigheid' te handhaven tegenover pogingen om bijvoorbeeld één onderhandelingsdelegatie van alle beroepsorganisaties te vormen voor 't overleg met een concerndirectie. Als er stakingen plaatsvinden blijven die vaak beperkt tot één beroepsgroep. Dat moge dan in tijden van rationalisatie zorgen voor meer stakingen, maar het doet toch vaak af aan de kracht van het stakingswapen. Het is dan ook niet verwonderlijk, dat kaderleden en vertrouwensmannen van de afzonderlijke vakbonden, de zgn. shop stewards, zich eerst op het niveau van een afdeling of werkplaats en vervolgens op het niveau van een heel bedrijf aaneensloten. Deze groepen, meestal joint shop stewards committees genoemd, worden de laatste jaren tot op zekere hoogte erkend door de officiële vakbonden zelf. Maar de groepen shop stewards die door de joint committees worden gekozen om op het niveau van een heel concern met directie en overheid te onderhandelen over bepaalde zaken, ondervinden grote tegenstand van de gevestigde vakbonden en de directie. De vakbonden belijden weliswaar met de mond de noodzaak van een dergelijke organisatie van arbeiders, maar de motieven van de shop stewards om zich op concernniveau sterk te maken dragen vele kenmerken van autonome arbeidersstrijd in zich. De strijd op concernniveau stoort zich veel minder of bijna niet aan de beperkingen van de traditionele belangenstrijd per vakbond, per afdeling of per bedrijf en holt derhalve de macht van de vakbonden méér uit dan zelfs de opzet van de shop stewards zelf is. Die groepen shop stewards, combines genoemd, willen vaak niet meer dan een aanvulling zijn op de traditionele vakbonden. Maar door 't karakter van de strijdpunten die wel op concernniveau, maar niet op niveau van een of andere beroepsgroep, afdeling of lokaal bedrijf aangeroerd kunnen worden, worden de officiële vakbonden als 'vanzelf' op den duur een groot obstakel, waarachter een directie en de overheid zich kunnen verschuilen om, net als de vakbonden, de arbeiders verdeeld en onwetend te houden. Directies zien combines als een groot gevaar voor rust en orde in het bedrijf. Ze kunnen alert reageren, omdat de combines goede contacten met de basis hebben, waartoe de meeste shop stewards immers zelf behoren. Moeten de arbeiders van diverse plaatselijke bedrijven het ergens over eens worden, dan gaat dat via de combines veel effectiever en eenvoudiger dan via ledenvergaderingen van allerlei vakbonden met hun rompslomp van bureaukratische procedures. Als puntje bij paaltje komt - en dat hoeft meestal niet lang te duren - dan wordt een combine weer snel en eenstemmig afgedaan, door vakbonden, overheid en directies, als een niet-officieel erkende club, die op z'n best wel lovenswaardige, maar onrealistische ideeën heeft en die dus moet wijken voor het officieel erkende overleg.

De combine bij Lucas Aerospace was pas in 1974 sterk genoeg om ontslagen tegen te houden. Dat was toen ook de voornaamste zorg van de combines en de belangrijkste drijfveer om een sterke combine in het leven te roepen. Alles bij elkaar heeft de vorming van de combine zo'n vier-en-eenhalf jaar tijd gevraagd. Om te voorkomen dat de combine op zijn beurt een bureaukratisch apparaat zou worden dat zijn wil aan de arbeiders oplegt, besloot men de standpunten van de combine het karakter van adviezen aan de

joint shop stewards committees te geven. De combine zette adviesdiensten op, waaronder een dienst voor advies over pensioenregelingen en een dienst voor advies bij onderhandelingen over de introductie van nieuwe apparatuur en passende beveiligingsmaatregelen. Een tijdlang publiceerde de combine voor alle arbeiders het blad "Combine News", maar dat is inmiddels opgeheven. De geschiedenis van de combine, voluit de *Lucas Aerospace Shop Stewards Committee* genoemd, is echter voornamelijk bepaald door de ontwikkeling van het zgn. Corporate Plan.

Het Corporate Plan.

In januari 1976 lanceerde de Combine een plan voor vervangende produktie bij Lucas Aerospace. Het doel ervan was tweeledig: handhaving van de werkgelegenheid en het overschakelen van een deel van de militaire produktie op de produktie van sociaal nuttige produkten. Vanaf 1970 had de Combine bij zes fabrieken ontslagen weten te voorkomen door soortgelijke voorstellen. De belangrijkste stoot tot de ontwikkeling van het Corporate Plan werd gegeven tijdens een ontmoeting met Tony Benn in 1974, toen Minister van Industrie. Het gesprek vond plaats op verzoek van de Combine om te praten over nationalisatie van Lucas Aerospace. Benn gaf te kennen dat vervangende produktie nodig zou zijn om ontslagen te voorkomen, aangezien er nieuwe bezuinigingen op komst waren in het defensiebudget.

Na het gesprek met Benn schreef de Combine zo'n 180 bekende personen en instellingen aan met het verzoek suggesties te doen voor alternatieve produkten en dan voor sociaal nuttige produkten. Toen er zeventien reacties binnenkwamen, enquêteerde de Combine vervolgens het personeel van Lucas Aerospace zelf, dat dan ook uiteindelijk de meeste ideeën voor het plan heeft geleverd.

Honderdvijftig ideeën werden voor het plan uitgewerkt, al dan niet met behulp van technici van buiten Lucas. Er werden er maar 12 aan de openbaarheid prijs gegeven, omdat de arbeiders er niets voor voelden gratis ideeën voor het bedrijfsleven te leveren. De 12 gekozen produkten horen thuis op zes gebieden: diepzee-apparatuur, telechirische machines 3), transport- en remsystemen, alternatieve energiebronnen en medische apparatuur. Voor elk gebied werd een omvangrijke informatiemap van 250 pagina's gemaakt met de technische details en gegevens over de toepassingsmogelijkheden en verkoopkansen. Zo had de Combine al een toezegging op zak van een paar gemeenteraden, dat zij bereid waren de in het plan voorgestelde verwarmingspompen in gemeentewoningen te plaatsen. Enkele produkten zijn inmiddels door andere bedrijven in produktie genomen. De direktie van Lucas Aerospace is echter, op een paar kleine uitzonderingen na, in grote lijnen bij zijn weigering van 24 april 1976 gebleven om op welk voorstel uit het Corporate Plan dan ook in te gaan.

Vervolg.

In het volgende nummer van "Daad en Gedachte" willen we ingaan op een

- 3) Bij telechirische machines kunnen bijvoorbeeld bewegingen van een mensenhand op een kunsthand worden overgebracht. Bij dit soort machines blijft menselijke besturing dus nodig, dit in tegenstelling tot robotten, die de mens helemaal vervangen.

(Zie vervolg onder aan pag. 14)

VERANTWOORDING VAN DE VOOR "DAAD EN GEDACHTE" BINNENGEKOMEN

GELDELIJKE BIJDRAGEN OVER HET JAAR 1980

N.v.B. te M. f 60,-; C.J.B. te A. f 374,-; C.J.B. te H. f 50,-; J.v.d.B. te W. f 150,-; P.C. te N. f 25,-; J.W.D. te A. f 40,-; M.O.v.D. te A. f 25,-; W.v.D. te S. f 30,45; H.P.E. te U. f 25,-; P.J.F. te M. f 20,-; A.v.d.H. te M. f 25,-; A.v.d.H. te W. f 40,-; T.d.J. te A. f 100,-; G.K. te K. f 75,-; T.J. te N. f 5,-; G.C.J.K. te L. f 25,-; J.K. te Z. f 25,-; A.v.d.M. te N. f 75,-; A.v.d.M. te U. f 140,-; C.M. te A. f 50,-; G.A.v.d.M. te L. f 20,-; J.v.M. te H. f 65,-; L.M. te N. f 30,-; W.M. te D. f 35,-; K.N. te B. f 30,-; G.A.d.P. te B. f 100,-; M.N. te H. f 35,-; H.E.R. te H. f 25,-; P.R. te H. f 25,-; W.S. te L. f 15,-; H.J.A.T. te N. f 25,-; E.U. te T. f 25,-; E.A.M.V. te A. f 25,-; E.V. te B. f 15,-; G.V. te G. f 15,-; J.v.d.V. te L. f 25,-; K.V. te G. f 35,-; N.V. te N. f 35,-; A.v.W. te B. f 50,-; B.v.W. te N. f 40,-; M.J.W. te A. f 100,-; C.IJ. te C. f 25,-; A.W.Z. te H. f 50,-; W.A.I.M.S. te L. f 15,-; F.v.d.A. te G. f 13,47; J.M. te L. f 100,-. Totaal f 2.332,92.

Aan allen die deze gelden bij elkaar hebben gebracht zeggen wij hartelijk dank. Maar willen zij, die tot nu toe in gebreke bleven hun bijdrage over te maken, ook even aan hun verplichtingen voldoen? Zoals in 't vorige nummer van "Daad en Gedachte" viel te lezen, zitten wij in de rode cijfers. Met z'n allen moeten we zorgen daar zo gauw mogelijk uit te komen. En dat kan als elke lezer er van doordrongen is, dat "Daad en Gedachte" moet kunnen blijven verschijnen. Zestien jaar lang viel ons blad trouw elke maand bij u in de bus. Laten we met z'n allen zorgen, dat dat ook in de toekomst het geval zal zijn. Laten we in één der volgende nummers kunnen melden dat we uit de schulden zijn.

(Vervolg van pag. 13)

aantal vragen die de gebeurtenissen rond de Combine en het Corporate Plan ongetwijfeld ook bij u hebben opgeroepen. Wij moeten nog even wachten op enkele gegevens uit Engeland, voordat ons beeld van de situatie volledig is. In het volgende artikel willen we dan ook de ervaringen van de Lucas Aerospace Combine vergelijken met de ervaringen van de Combine bij het Engelse bedrijf Vickers, ook een multinational, waarbij de nadruk ligt op het zoeken naar een antwoord op de vraag die wij in de inleiding stelden. Wie uitgebreide informatie over Lucas Aerospace wil, komt de volgende keer aan zijn trekken, want dan zullen we een uitgebreide literatuurlijst en wat adressen opnemen.